

7. **Țirdea Teodor N.** *Securitatea demografică și dezvoltarea noosferică: aspecte socio-metodologice* // Buletin științific. – Iași: Academia Ecologică din România, 2001, nr. 5. - P. 111-119.

8. **Цырдя Т.Н., Урсул А.Д.** *Переход от рыночной к биосферно-ноосферной экономике – требование модели устойчивого развития* // Afaceri electronice: teorie și practică. – Chișinău: ASEM, 2001. – 431 p.

9. **Энгельгардт Х.Т.** *Почему не существует глобальной биоэтики?* – Москва: Человек, 2008, №1. - С.74-82.

10. **Țirdea Teodor N.** *Traseele istorico-noționale și modelele teoretice în dezvoltarea bioeticii: analiză teoretico-metodologică și comparativă* // Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. - 2011, nr. 1(155). - P. 7-18.

11. **Поттер В.Р.** *Глобальная биоэтика: движение культуры к более жизненным утопиям с целью выживания* // Практична філософія. Киев: 2004, №1. – С.4-14.

12. **Цырдя Т.Н.** *Статус, предмет и проблемное поле социальной биоэтики: методологический анализ* // Биоэтика. Федеральный научно-практический журнал. – Волгоград: 2012. - № 1 (9). – С. 5-11.

13. **Цырдя Т.Н.** . *Биоэтизация социума и адаптация биоэтики – ключевые понятия в экспликации природы социальной биоэтики* // Етичні проблеми профілактичної медицини: вплив довілля, харчування та умов праці на здоров'я населення / Матеріали VI Міжнародного симпозіуму з біоетики. 11-12 жовтня 2012 р. - Київ: «Арктур-А», 2012. – 92 с.

INOVAȚIILE TEHNICE, CREAȚIA ȘI ȘTIINȚELE UMANITARE.

Vasile Țapoc, dr. hab., prof. univ.,
Catedra Filosofie și Antropologie, USM.

„Macintosh a devenit un calculator deosebit și pentru că oamenii care au lucrat la el erau muzicieni, poeți, artiști, zoologi și istorici și, în același timp, cei mai buni experți în calculatoare din lume”.

Steve Jobs (1955-2011), inginer american,
fondatorul corporației Apple.

În acest material revin asupra unor probleme abordate în comunicarea „Impactul științei și tehnicii asupra culturii spirituale” [1, 10-14] din 2010.

Acolo am demonstrat, în măsura capacităților mele, că odată cu instaurarea epocii moderne, civilizația europeană s-a abătut de la traseul pe care-l urmasse cultura Greciei antice care realizase marele „miracol” al înflorii, în epoca de aur, a democrației, filosofiei, artelor, științei, tehnicii etc. Cu instaurarea modernității această dezvoltare capătă aspecte deformate. O demonstrează Jurgen Habermas: „Metoda științifică, care a permis stăpânirea mereu mai eficace a naturii, a oferit de asemenea conceptele pure ca și instrumente pentru o dominație mereu mai eficace a omului asupra omului prin *intermediul* stăpânirii naturii... Astăzi dominația se permanentizează și se extinde nu numai prin intermediul tehnologiei, ci și *ca tehnologie*, și aceasta oferă puterii politice expansive, care absoarbe toate domeniile culturii, marea sa legitimitate. În acest univers tehnologia oferă de asemenea marea raționalizare a privării omului de libertate și demonstrează imposibilitatea „tehnică” ca omul să fie autonom, să-și determine el însuși viața sa. Căci această absență a libertății nu apare nici ca ceva irațional, nici ca ceva determinat politic, ci mai curând ca subordonare față de aparatul tehnic care extinde confortul existenței și ridică productivitatea muncii. În acest fel, raționalitatea tehnologică nu pune în cauză legitimitatea dominației, ci mai curând o apără, iar orizontul instrumentalist al rațiunii se deschide spre o societate totalitară de un fel rațional” [2, 146].

Să revenim prin reactualizarea traseului pe care la parcurs înțelegerea și utilizarea termenului „tehnică” în antichitatea greacă și să constatăm ce s-a pierdut în urma devalorizării simplificației sale în timp.

Francis E. Peters menționează că la grecii antici cuvântul *techne* avea mai multe semnificații: meșteșug, iscusință, artă, știință aplicată și precizează: „*Techne* era folosit de contemporanii lui Platon pentru a desemna orice iscusință în a face ceva... un fel de competență profesională în opoziție cu abilitatea instructivă (*physis*) sau cu simplul noroc (*tyche*)” [3-267]. Propriu-zis, prin tehnică grecii înțelegeau activitatea omului în dubla ei semnificație. Prima se referea la aplicarea cunoștințelor deținute de subiect, în scopul transformării obiectului acțiunii. Această semnificație este preluată de științele naturii, în principal, și aplicată în tehnică și tehnologiile contemporane în sfera producției. Cea de-a doua semnificație, care după cum vom vedea în continuare, a fost abandonată, începând cu epoca modernă. Ea se referă la aplicarea cunoștințelor despre subiectul acțiunii în scopul dezvoltării și folosirii unicității (originalității) capacităților sale în propria transformare pentru a fi utilizate în artă, autoperfectare, religie, pedagogie etc. Aici tehnica se referă la subiectul acțiunii, la om, la modificarea lumii lui spirituale, a sinelui (sufletului) acestuia.

Cercetării acestui aspect consacră Michel Foucault [1926-1984] cursurile sale, prezentate în 1981-1982 în cadrul *Collège de France* [4]. Aici el analizează detaliat semnificația unor sintagme esențiale pentru viața spirituală a grecilor din antichitate, în primul rând. Printre acestea menționăm: *gnōthi seauton* –

„cunoaște-te pe tine însuși” [4, 14], *epimeleia heautou* – „îngrijește-te pe tine însuși” ([4, 42], care constituia o veche maximă din tradiția culturii grecești. Acestea erau completate de alte îndemnuri, cum ar fi: *epimelêthênai sautou* – „ia-te pe tine însuși în îngrijire” (4, 46), *heautou epimeleisthai* – „a te preocupa de tine însuși” ([4, 53], *epimeleia heautou* – care include practici, tehnologii aplicate asupra sinelui în relație cu cunoașterea acestuia [4,56]. Toate acestea sunt niște „...practici calculate și voluntare prin care oamenii nu-și stabilesc doar niște reguli de conduită, ci tind să se transforme pe ei înșiși, să se modifice în ființa lor singulară și să-ți prefacă viața într-o operă” [4, 69].

Practicile sau tehnicile respective presupun parcurgerea mai multor etape de pregătire și purificare a sinelui, adică a sufletului, și de concentrare a acestuia în scopul perfectării sale. Esența acestor tehnici este de a obține controlul metodic al respirației, cu ajutorul căreia obținem concentrarea atât de puternică a sufletului, încât acesta își recapătă capacitatea de a-și reaminti din trecutul îndepărtat parcurs în alte vieți de către sufletul nemuritor. Iată cum sunt prezentate calitățile sufletești ale lui Pitagora [570-490 î.Cr.] într-un text de către Empedocle [sec.V î.cr.] în relatarea lui Porphyrios ([333-305]: „...un bărbat învățat fără seamăn care avea în păstrare tezaur de-aleasă știință; el stăpâna meșteșuguri din cele mai felurite. De câte ori se încorda cu forțele-i toate el ușor observa orice lucru din tot ce exista vreme de zece, vreme de douăzeci de vârste” ([5, 49].

Tehnica cunoașterii de sine și îngrijirii de sine ne orientează spre o viață fericită. Iată meditațiile lui Seneca cu privire la orientarea spre obținerea acestui obiectiv, culese dintr-o *Scrisoare către Luciliu*: „Ce înseamnă o viață fericită? – se întreabă marele stoic roman și răspunde. – Lipsa de griji, liniște continuă. Pe aceasta ți-o va da înălțimea de suflet, ți-o va da statornicia în dreaptă judecată.

Cum ajungi la aceasta? Dacă ai pătruns întreg adevărul, dacă în acțiunile tale păstrezi ordine, măsură, nobleță, dacă voința îți este curată și generoasă, supusă rațiunii și neabătându- se niciodată de la dânsa, amabilă și în același timp admirabilă. În sfârșit, ca să-ți dau pe scurt o formulă, - continuă el, - sufletul înțeleptului trebuie să fie așa cum este sufletul zeilor. Ce mai poate dori omul, care are parte de tot ce e frumos?” [6,323]].

Aceste preocupări de subiectul acțiunilor cognitive și practice, care anticipează preocupările cunoașterii naturii de dragul stăpânirii energiilor acesteia prin tehnici cognitive și tehnologii industriale se extind până în ajunul instaurării perioadei moderne în dezvoltarea filosofiei, adică până în epoca Renașterii. Aceasta, ca fenomen cultural, înseamnă reluarea antichității greco-romane, gândite și trăite, ca model pentru imitare în viață. Ea se baza pe recunoașterea valorii de neîntrecut a culturii antice capabile să-i permită spiritului uman de a se perfectă pe sine însuși prin cunoaștere și respectarea unor norme morele de viață. Acest moment îl întâlnim, spre exemplu, la ilustrul

umanist italian Francisco Petrarca [1304-1374], care în lucrarea *Despre ignoranța mea și a multor altora scria*: „Pentru Dumnezeu, la ce poate servi cunoașterea fiarelor, a păsărilor, a peștilor, a șerpilor, dacă ignorăm omul sau nu ne pasă de el, dacă ignorăm scopul vieții noastre, de unde venim și încotro mergem. Căci ne-am născut pentru a fi oameni buni și nu doar pentru a fi învățați” [7,153].

Cu perioada modernă, sub influența științelor naturii, filosofia încearcă ea însăși să preia atributele științei. Filosofii depun efort să folosească metodele științifice și să elaboreze sisteme teoretice de cunoștințe cu referire la lume ca întreg. Ei deseori lansează concepții teoretice, care sunt departe de preocupările lor practice. Pentru ei filosofia, de cele mai multe ori, și-a pierdut efectul său terapeutic-formativ. Tehnicile spirituale au fost complet abandonate de ei. Întregul interes al filosofului e îndreptat spre „lume”, spre exterior, spre obiectele ce trebuie cunoscute și ale căror energie trebuie stăpânită. Interesul subiectului pentru cunoașterea de sine și stăpânirea potențialului său pentru realizarea sa în această lume e minim.

Rolul învățământului a degradat la nivelul celui din școlile sofistilor. S-a produs ruptura dintre „a ști” și celelalte două componente din cadrul lui: „a vrea” și „a putea”. Ultimele două se crede că omul le posedă în calitate de dar de la natură și deci, nu trebuie educate și autoeducate prin învățare inclusiv, folosind anumite tehnici spirituale.

Și discursul didactic a devenit preponderent informativ, spre deosebire de cel de până la perioada modernă, care miza și pe exercițiile spirituale. Alt profesor, de data aceasta onorific, de la Collège de France – Pierre Hadot [1922-2010] menționa cu referire la exercițiile spirituale: „Desemnez prin acest termen practic ce puteau fi de ordin fizic, ca regimul alimentar, sau discursiv, precum dialogul și meditația, sau intuitiv, precum contemplarea, dar care erau toate menite să opereze o modificare și o transformare în subiectul care le practica. Discursul maestrului de filosofie putea lua el însuși...forma unui exercițiu spiritual, în măsura în care acest discurs era prezentat sub așa o formă, încât discipolul, ca ascultător, cititor sau interlocutor, putea să progreseze spiritual și să se transforme interior”[8,31].

Anume tehnicile spirituale i-au făcut pe grecii antici creatori originali în cultură, fără a dori din orgoliu de a lăsa neapărat opere originale, cu titlu de creații. Încă de pe timpul lui Parmenide din Elea [sec.VI-V î.Cr.] filosofii acceptau că „ceea ce este – este și ceea ce nu este – nu este”, excluzând creația, lăsând loc pentru perfectarea nelimitată a tot ceea ce deja există. Mentalitatea lor era una conservatoare – evoluționistă și nu una radical-revoluționară, indiferent de domeniu. Așa că Aristotel nu întâmplător e împotriva revoluțiilor distrugătoare în schimbarea constituțiilor, a regimurilor politice aristocratico-democratice, recomandând conservarea prin perfecționare ale acestora [7, 93].

Astăzi, în condițiile extinderii crizei moral-spirituale, întâlnim la unii autori contemporani încercări de a recupera tradițiile greco-romane de preocupări față de subiect. Astfel Kurt Tepperwein [n.1932] pornind de la axioma că viața este schimbare, pune la baza acesteia triplul acord dintre „a păstra”, „a elibera” și „a înnoi” [9, 144-150]. Acest triplu acord, descoperit prin efort de sine stătător, a fost folosit de către inovatorul și unul din directorii Corporației americane producătoare de computere personale și telefoane mobile de succes Steve Jobs [1955-2011]. E vorba de Corporația Apple cunoscută în întreaga lume prin lansarea pe piață a iPad-urilor; iMac-urilor, iPod-urilor, MacBooc Pro-urilor ș.a. Combinând și reciclând idei deja cunoscute, el – în inovațiile sale – reușea să le transforme în produse noi [10, 130]. În aceste transformări el urma regula de a spune „nu” unor produse bune pentru ca ulterior să spună „da” unor produse și mai bune, urmărind scopul de a elabora produse simple în utilizare și elegante la înfățișare prin perfecționarea permanentă a acestora [10, 203-208]. Astfel S. Jobs a folosit tehnici în semnificațiile lor greco-romane, care includeau practici bazate pe cunoștințe științifice, dar și pe cele venite din diferite forme ale artei, generalizate în științele socioumane. Aceste tehnici, în totalitatea lor, i-au ridicat inovațiile la nivel de creații. Acest lucru e evident prin efectele lor avute asupra inventatorului, dat fiind că „orice creație se întoarce la creatorul sau, pentru a fi dizolvată de către acesta – după cum menționează pe bună dreptate K.Tepperwein,- prin experiență” [9, 100].

Referințe bibliografice.

1. Vasile Țapoc, *Impactul științei și tehnicii asupra culturii spirituale* – în Materialele Conferinței științifice interuniversitare „Științele socioumanistice și progresul tehnico-științific”, Chișinău: UTM, 2010, pp10-14.
2. Iurgen Habermas, *Tehnica și știința ca ideologie* – Iurgen Habermas, *Cunoaștere și comunicare*. Tr. de Andrei Marga, Walter Roth, Iosif Wolf, București: Ed. Politică, 1983, pp.142-189.
3. Francis E. Peters, *Termenii filosofiei grecești*. Tr. Dragan Stoianovici, București: Ed. Humanitas, 1993, 325p.
4. Michel Foucault, *Hermeneutica subiectului. Cursuri la Collège de France*. (1981-1981). Tr. de Bogdan Ghiu, Iași: Ed. Polirom, 2004,557p.
5. Porphyrios, *Viața lui Pitagora. Viața lui Plotin*. Tr. Cristian Bădiliță și Cristian Gașpar, Iași: Ed. Polirom, 1998, pp. 7-88.
6. Annaeus Seneca, *Scrisori către Luciliu*. Tr. de Gheorghe Guțu, București: Ed. Academiei, 1967,560p.
7. Vasile Țapoc, *Inițiere în istoria filosofiei universale*. Chișinău: CEP USM, 2002, 246p.
8. Pierre Hadot, *Ce este filosofia antică?* Tr. de George Bondor și Claudiu Tipuriță, Iași: Ed. Polirom, 1997, 336p.

9. Kurt Tepperwein, *Legile spiritului. A cunoaște, a înțelege, a învăța*. Tr. de Ioana Grecu, București: Ed. Curtea Veche, 2010, 236p.

10. Carmine Gallo, Steve Jobs. *Secretele inovației. Principii radicale pentru un succes răsunător*. Tr. de Alexandru Valentin Spirescu, București: Ed. Curtea Veche, 2011, 316p.

BEZUG : RAPORT ONTOLOGIC FUNDAMENTAL

Mihai Braga , dr. conferențiar
Universitatea Tehnică a Moldovei

Să confruntăm pozițiile a doi reprezentanți de cel mai înalt rang ai filosofiei secolului al XX-lea Bertrand Russell, filosof englez și Martin Heidegger, filosof german. Desigur, noi îi putem deosebi nu numai după culturile naționale, dar și după curentele filosofice pe care le reprezintă. Russell își numește filosofia sa atomism logic, într-un anumit fel pare să se îndepărteze de filosofia lingvistică. Fiind întrebat ce fel de filosofie profesează, Russell răspunde: „Unica definire, pe care eu cândva mi-am dat-o a fost atomist logic, dar eu nu sunt un amator de a da definiții. Mai mult că, eu m-aș feri de ele.” La întrebarea ce înseamnă atomism logic Russell spune:” Aceasta înseamnă, după părerea mea, că modul de a pătrunde în esența oricăruia obiect cercetat de dumneavoastră este analiza. Puteți analiza până atunci..până nu veți da de lucruri care mai departe nu pot fi analizate și acestea vor fi atomi logici. Eu îi numesc atomi logici, pentru că ei nu sunt microparticule ale materiei. Ei, dacă se poate spune așa, sunt idei, din care se formează obiectul.”

Martin Heidegger este atașat de către specialiștii în istoria filosofiei la curentul existențialist, cu toate că el personal refuză ca apartenență la această filozofie. În unul dintre interviuri el spune:”Existențialism, aceasta într-un fel este nonsens.”

Ce prezintă filosofia din punctul de vedere al acestor gânditori? Într-un interviu din 1959, B. Russell este întrebat *ce este filosofia?* - el răspunde: „Este o întrebare controversată. Eu cred că nu vom întâlni doi filosofi, care vă pot da același răspuns. Răspunsul meu ar fi astfel: filosofia reprezintă o cugetare despre lucrurile, la care încă nu este posibilă o cunoștință exactă. Dar, totuși, aceasta este doar opinia mea.”

Pentru Russell este deosebire între filosofie și știință. Știința, din punctul lui de vedere, este ceea ce cunoaștem, iar filosofia este ceea ce încă nu cunoaștem. Într-o anumită măsură filosofia, după Russell, este servitoarea științei. Aceasta se explică prin faptul, că pe parcursul dezvoltării cunoștințelor întrebările din sfera filosofiei trec în sfera științei. Cu alte cuvinte, filosofia ar avea de a face